

3. Кучинський М. Стильові особливості новел В. Стефаника антивоєнного циклу // Дивослово. 1995. № 5.
4. Коцюбинська М. Читаючи Стефаника // Мої обрії : в 2-х т. Т. 1 Київ, 2004. 336 с.
5. Стефаник В. Новели : Карпати, 1977.
6. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=338>

Мартинюк Віта – студентка 3 курсу Факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: новелістика XIX століття.

Науковий керівник – кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри української літератури Ткаченко В. І.

Ауріка Кожухарь

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДЕТАЛІ У РОЗКРИТТІ ВНУТРІШНЬОГО СВІТУ ПЕРСОНАЖІВ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Вивчення проблеми психологізму дає змогу усвідомити своєрідність національних естетичних традицій, психології і філософії, етики, зокрема національного характеру, а це, у свою чергу, значно розширює уявлення, насамперед, про національні особливості психологізму творів, обумовлені особистісно-індивідуальними особливостями характеру, внутрішнього світу письменника і героїв, специфікою їх світосприйняття та світовідчуття, а також суспільно-політичними умовами життя, досягнути цілісну концепцію національного буття загалом й особистості зокрема в творчості українських новелістів. Підставою для такого дослідження є не розкриті багатогранні можливості психологізму, його роль у

збагаченні художньо-естетичних можливостей української літератури.

Порушення проблеми психологізму стало предметом дослідження цілого ряду наукових праць відомих учених у галузях психології та літературознавства: О. Потєбні, П. Юркевича, Д. Чижевського, А. Бочарова, Г. В'язовського, М. Кодака, Д. Лихачева, В. Фашенка, З. Фрейда, І. Франка тощо. І хоча у сучасному літературознавстві представлено достатньо широкий та багатогранний спектр літературно-критичних досліджень, питання специфіки психологізму у творчості Василя Стефаника потребують поглибленого вивчення, особливо сьогодні, коли увесь світ відзначає ювілейну дату письменника – 150-річчя від дня народження.

Варто зазначити, що шляхи творення національних характерів у творчості Василя Стефаника тісно пов'язані з особливостями ментальності нації.

Мета статті – дослідити роль психологічної деталі у характеротворенні героїв новел Василя Стефаника, визначити своєрідність вираження внутрішнього світу особистості та психологічного стану персонажів у їх взаємодії із зовнішнім світом.

Завдяки заглибленню в селянську душу, В. Стефаник у своїх творах зумів розкрити психологію народного духу Покуття. Митець по-бетховенськи уважно й чутливо переосмислив те, що було найбільш вражаючим.

Однією з найважливіших ознак творення національного у В. Стефаника є абстрактність, глибокий символізм, типовість образів, ритмізація оповіді. Привертають увагу новели «Дорога» та «Мое слово» – «це плач за загубленим життям, молитва до Бога, що дає сили жити дати («Боже, ти подаруй мені решту моєї дороги, бо я не годен вже йти!»)» [2, с 47]. Традиційно образ дороги – типовий для народної традиції. Вона виступає символом життя. В. Стефаник зобразив головного героя крізь призму усної народної творчості, використовуючи стійкі

словосполучення фольклорного портретування («буйний волос», «веселі очі», «ясне чоло»). Зустріч з реальним життям, страждання змінюють його зовнішність.

В. Стефаник вдається до традиційного порівняння очей із джерельцем: «Очі його помутніли, а чоло його подобало на скаламучену криничку при дорозі». У зображенні людей, яких поет зустрічає на своєму шляху, читача вражає експресивність. Слід зазначити, що письменник добирає яскраво увиразнені деталі: чорні долоні, піт на чолі, як символ тяжкої праці, страшні від страждання обличчя тощо. Все це спрямоване на створення особливого емоційного напруження внутрішнього світу героя та розгортання художньої оповіді.

Дослідниця Н. Шумило, аналізуючи творчість В. Стефаника, зазначає, що «неповторність літературного феномена В. Стефаника полягає в тому, що він, ототожнюючи себе із своїми героями, виявив людину села не лише у винятковій, екстремальній, ситуації (як, наприклад, перша імперіалістична війна), а й у хронічній (в ситуації хронічного соціального зубожіння), максимально розкриваючи при цьому зболену душу мужика, що вже тривалий час перебував на межі життя і смерті. І навіть не тоді, коли підсвідомість проривається у свідомість і може витворитися відчуття крайнього внутрішнього дискомфорту, а й у стані, як не парадоксально з точки зору психології, зтяжненого психічного афекту. Ось чому дії деяких його героїв порушують природу навіть біологічних законів, хоча при цьому аж ніяк не заперечуються ними мораль, гріх і покута» [4, с. 36]. Мова йде про новели «Камінний хрест», «Мати», «Новина» тощо.

Літературознавиця зауважує, що авторовою любов'ю до мужиків зумовлюється ще одна надсуттєва особливість Стефаникової прози: здатність одиничне підносити до всезагального. Показово, що герої із села Русова за мірою перенесених страждань прирівнюються до святих: мати почувала себе в праві за гріх послати дочку на смерть

(«Мати»), а батько, що втратив синів, молячись, приговорює: «А ти, Мати Божа, будь мойов газдинев...» («Сини») [4, с. 36].

Індивідуальною особливістю митця є вираження себе через стан психіки своїх героїв. Триєдність «автор – герой – читач» уявлялася Стефаникові єдиним психічним простором. Свій біль В. Стефаник персоніфікував у образах своїх героїв: «Більше описати не можу, бо руки трясуться і кров мозок заливає. Приступити ще ближче до вас – значить спалити себе...». «Я люблю мужиків, – писав В. Стефаник у листі до О. Кобилянської (листопад, 1898 р.), – за їх тисячлітню тежку історію, за культуру, що витворила з них людей, котрі смерті не бояться» [цит. за 2, с. 47].

Для творів В. Стефаника властивий інтерес до критичних станів людської душі, підвищений психологізм, який характерний для літератури модернізму, акцентується увага на питаннях життя і смерті. Цікавою і переконливою видається нам думка Л. Дем'янівської, яка писала: «...письменник завжди будував свої новели-образи не на розлогих описах і розповідях, які вимагають епічного спокою, а на таких яскравих і сильних враженнях, які вкарбовуються в пам'ять назавжди. Як у спалаху блискавки, показує він найважливіші, найзначніші моменти в житті людини» [1, с. 8]. У цьому виявляється тяжіння митця до експресіонізму.

Для національного характеротворення В. Стефаника особливим є творення портрету образу героя штрихами, мікродеталлями, мінімалізованими описами, відсутністю вичерпних відомостей. Це зумовлено обмеженим художнім простором новели. Читач проникає у внутрішній світ персонажів через портретні деталі, оскільки зовнішній портрет у письменника часто співпадає з характером персонажа. Митець підпорядковує портретні деталі головній меті – творенню живого, рельєфного образу. «І сюжет, і характеристики героїв у новеліста вимагають співтворчості з боку читача, занурення у глибини підтексту,

здатності реципієнта інтуїтивно-творчо домалювати в своїй уяві ту чи іншу постать. За допомогою контексту читач обґрунтовує власне бачення людини, робить свої висновки» [2, с. 48].

Візьмімо до прикладу новелу «Новина». Гриць Летючий, який, здавалось би, уже зник до схудлих личок доньок, раптом помічає їх очі, що ще єдині виглядають живими: «Лише четверо чорних очей, що були живі і що мали вагу. Здавалося, що ті очі важили би так, як олово, а решта тіла, якби не очі, то полетіла би з вітром, як пір'я» [3, с. 60]. Крайня міра їхньої виснаженості настільки жахає Гриця, що в його думках зненацька з'являється слово «Мерці!». Ця психологічна деталь умотивовує усі подальші дії батька, який уже на межі божевілля. Кількома штрихами В. Стефаник вимальовує страждання героя, який шукає порятунку від голодного згасання для своїх дітей у смерті: «Через кілька днів Гриць боявся сидіти в хаті, все ходив по сусідах, а вони казали, що він дуже журився. Почорнів, і очі запали всередину так, що майже не дивилися на світ, лиш на той камінь, що давив груди» [3, с. 61]. Образ смерті письменник далі увиразнює деталями нічного пейзажу, який ще більше підсилює психічну травму Летючого: «У місячній світлі розстелилася на долині ріка, як велика струя живого срібла. Гриць здригнувся, бо блискуча ріка заморозила його, а той камінь на грудях став ще тяжчий» [3, с. 61]. Образи ночі, місяця, срібло річки, відчуття застиглості, важкий камінь, поєднавшись воєдино в образ неминучої смертельної трагедії під майстерним пером талановитого новеліста-експресіоніста, змушують читача співпереживати разом із автором нещастю згорьованого батька.

Авторська схвильованість спрямовується на характери героїв за допомогою окличних і питальних речень-періодів, побудованих за принципом наростання. Оповідна манера творів автора різноманітна: лірико-патетична, реально-побутова, конкретно-відображальна.

Особливої уваги заслуговують ліричні відступи, які мають своєрідну форму, зокрема безпосереднє звернення автора до природи чи персонажа. Таким чином, письменник не лише сам веде діалог із своїм твором, а й спонукає читача до до активної співпраці з ним.

Щоб розкрити психологію часу, місцевості, мотивів поведінки і поривань героїв, В. Стефаник вдається до багатого арсеналу художніх засобів. Варто зазначити, що «характер і функції портрета – це зв'язок між підтекстом новели та його актуальним змістом, спосіб самопрезентації героя, створення ритму образу через портретні повторення. Уміння розкрити в звичайних життєвих ситуаціях загальнолюдські риси героїв, у буденному – героїчне, у звичайному – трагічне – свідчення високої художньої майстерності» [2, с. 49].

Отже, основними формами психологічного зображення у творах В. Стефаника є художнє пізнання внутрішнього світу героїв, їх внутрішня мова, психологічний самоаналіз. Письменник відтворив національний характер мешканців Покуття, передав український колорит за допомогою звичаїв, побуту, фольклору, пейзажних та портретних малюнків. Митець прагнув через психологічні деталі влучно виокремити, уособити внутрішній світ особистості у її стражданнях і боротьбі за виживання, любові та ненависті, радості і поневіряннях, праці та роздумах. Закорінившись експресіонізм, використовуючи характерні для нього засоби, новеліст утверджує думку про унікальність кожного людського життя.

Література

1. Дем'янівська Л. Митець великого таланту // Стефаник В. Моє слово : Новели та оповідання. Київ : Веселка, 1991. 190 с.

2. Миронюк В. Своєрідність художнього вираження психологізму у творчості письменників «Покутської трійці» // WORLD SCIENCE № 1(5), Vol.4, January 2016.

3. Стефанік В. Твори. Київ : Молодь, 1972. 238 с.

4. Шумило Н. Літературний феномен Василя Стефаніка (Національний варіант експресіонізму) // Українська література в загальноосвітній школі. 2001. №3.

Кожухарь Ауріка – студентка 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська література к. XIX - п. XX ст.

Науковий керівник – кандидат педагогічних наук, асист. Петрович О.Б.

Світлана Ількова

МОДЕРНІСТСЬКА ПРИРОДА ЗБІРКИ «ЗАМІСТЬ СОНЕТІВ І ОКТАВ» ПАВЛА ТИЧИНИ

Павло Тичина – геній українського слова! Один із перших він змалював боротьбу різних соціальних сил у всій складності і жорстокості: розбурханість стихійної боротьби, анархію, голод, руїну народного господарства, незліченні жертви борців за революційні ідеали і їхню віру в красу небувалого переродження світу.

Зокрема, роздуми поета над останніми кривавими подіями в Україні – це друга поетична збірка П. Тичини «Замість сонетів і октав» (1920 р.). «Філософія серця» Григорія Сковороди стала орієнтиром для Павла Тичини у книжці «Замість сонетів і октав», адже саме йому присвятив поет свою другу збірку. Учення українського філософа про три світи (макрокосм, мікрокосм, Біблію) і дві натури людини (видиму й невидиму – тілесну і духовну) було так